

גבולות היחידה: שמואל ב' פרק ג'

נושא היחידה: מלכות דוד מתחזקת ומות אבנר

מספר שיעורים: 2

כתבה: יעל גרוסברג

כללי:

מלכותו של דוד מתחזקת בחברון, אך לעומת זאת, מלכותו של איש בושת נחלשת. כל כוחו של איש בושת ניתן לו בזכות אבנר שר צבאו, אך בעקבות עימות ביניהם, מחליט אבנר לעזוב את איש בושת ולפנות לדוד כדי שיהיה מלך על ישראל. לאחר המפגש של אבנר עם דוד, שומע על כך יואב ומחליט על דעת עצמו לפגוע באבנר, כנקמה על מות אחיו עשהאל. יואב הורגו, אולם דוד כועס על כך, מתאבל על אבנר ומקלל את יואב ובית אביו.

פתיחה:

המורה יספר לתלמידים על שני חברים שהיו חברים טובים - שימי ורועי. בוקר אחד כשנכנס שימי לכיתה, קרא לו הצדה חבר אחר לכיתה ולחש לו באוזן: "זה נכון שאתמול רצת והחלקת בשלולית וכולך התלכלכת בבוץ?". שימי האדים כולו, והחבר המשיך: "אתה יודע מי סיפר את זה? רועי!" שימי ממש כעס. ככה? זה חבר אמיתי? אני אראה לו! עכשיו אני אספר לכל הכיתה את הפאדיחה שהייתה לו בשבוע שעבר! שירגיש!!!

המורה יחלק לכל אחד מן התלמידים שני פתקים בצבעים שונים - על האחד כתוב "בעד", ועל השני "נגד" (ניתן גם רק לומר שצבע אחד משמש "בעד", ואילו השני "נגד").

המורה יאמר לתלמידים: היום נקיים בכיתה "בית משפט" עם הצבעות. מי שבעד שימי וחושב שהוא צריך לספר לכל הכיתה את הפאדיחה על רועי- ירים פתק "בעד", ומי שמתנגד - ירים "נגד". לאחר ההצבעה, ישאל המורה את התלמידים, על פי מה שהצביעו, מדוע הם חושבים כך.

מה דעתכם? האם הוא צודק? האם נכון לנהוג כך?

כיצד נקראת התנהגות כזו? נקמה. למה היא מובילה בסופו של דבר? לדברים טובים או רעים?

לאחר שהמורה ישמע את תשובות התלמידים, הוא יספר שבפרק הנוכחי, פרק ג', ישנן שתי התרחשויות מאוד משמעותיות הנובעות מתוך רגש של נקמה, ויאמר לתלמידים לשמור את הפתקים להמשך השיעור, שבו יתקיימו כמה הצבעות גורליות.

לימוד הפסוקים:

לפני פתיחת הספר, ישאל המורה: מי מולך כעת על עם ישראל? מי הם שרי הצבא?

בעקבות תשובות התלמידים, יכתוב המורה על הלוח:

איש בושתי- מולך על שאר ישראל

דוד- מולך על יהודה

שר הצבא: אבנר

שר הצבא: יואב

מצב המלכות:

מצב המלכות:

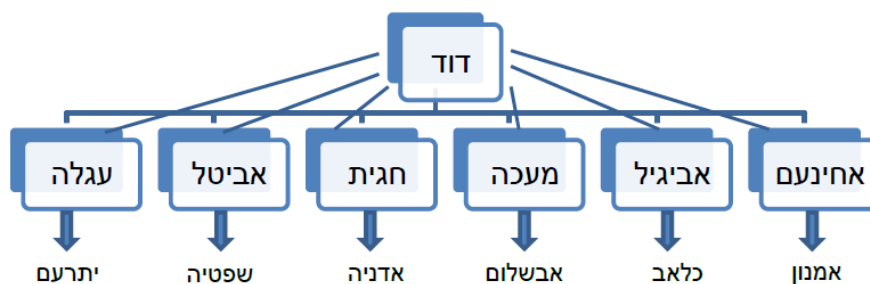
כעת נפתח בפרק ג', ונבדוק מהו מצב המלכות של כל אחד מהם.

קריאת פס' א'-ה' (ניתן לתת לתלמידים לקרוא).

כעת נשלים מהו מצב המלכות. דוד: מתחזק. איש בושתי: נחלש.

המורה יסביר כי איש בושתי באמת אינו מתאים למלוכה, אין לו הכישורים לכך, ורק בזכות מישהו אחד הוא המלך. מיהו האיש? אבנר.

בפסוקים מתוארים צאצאי דוד. מומלץ להציג את הרשימה מפסוקים ב'-ה' כתרשים ויזואלי בלבד, ולציין כי שלוש דמויות מתוכה נפגוש בהמשך הספר (את אביגיל פגשנו בספר שמ"א פרק כ"ה, ועל פי חז"ל, עגלה – זו מיכל).

לפני קריאת קטע הפסוקים הבא, נחזור ונזכיר כי מלכות בית בושתי נחלשת, וכי מי שמחזיק אותה הוא אבנר.

נקדים לומר לתלמידים, כי פורץ עימות בין אבנר לאיש בושתי, מה שגורם לאבנר להגיב בחומרה.

נכתוב על הלוח:

הוויכוח בין איש בושת לאבנר

טענת איש בושת:

הסבר הטענה:

1. תגובת אבנר:

2.

קריאת פס' ו-י"א (מומלץ שהמורה יקרא, על מנת להבהיר את הדו-שיח).

תוך כדי הסבר של הדברים, על התלמידים להשלים במחברתם את התשובות לשאלות שנכתבו על הלוח.

טענת איש בושת: מאשים את אבנר כי הוא לקח לו את רצפה בת איה, פילגש שאול.

הסבר הטענה: נשות המלך הן ביטוי למלכות. כאשר איש בושת מאשים את אבנר שלקח את פילגש שאול, הוא בעצם מאשים אותו בכך שהוא מתחזק לקחת את המלוכה לעצמו ולהצהיר על מעמדו תחת שאול.

1. כועס מאוד על כך שאיש בושת גמל לו רעה תחת הטובה אשר עשה לו בהעמדת המלוכה בידיו.

2. מחליט לעזוב את איש בושת לטובת דוד, ולגרום לכך שדוד יהיה המלך

על כל ישראל.

← המורה יכריז: "בית המשפט! הצבעה!"

המורה ישאל "מה אתה היית עושה בסיטואציה כזו?" מי שבעד תגובה של כעס ונקמה – שיצביע "בעד", ומי שחושב בניגוד לכך - שיצביע "נגד". לאחר ההצבעה, ידון המורה עם התלמידים מדוע הם חושבים כך.

ועכשיו, נראה מה עשה אבנר.

למורה: חשוב לשים לב שאין לנו היכולת לשפוט בעיניים שלנו את גיבורי התנ"ך, אלא המטרה פה היא לבחון את עצם התגובה.

קריאת פס' י"ב-י"ט: פניית אבנר לדוד והתנאי של דוד

מה עושה אבנר? שולח מלאכים = שליחים לדוד כדי לכרות אתו ברית.

מהו התנאי של דוד? שיביא לו את מיכל.

המורה ישאל את התלמידים: מי זו מיכל? מתי פגשנו אותה? על התלמידים לדפדף בתנ"ך ולחפש זאת, וכך לתרגל את המיומנות של התמצאות בתנ"ך.

בשמואל א', י"ז- כ' כאשר הרג דוד את גליית, הובטח לו לקבל את בת המלך לאישה. לאחר מכן בפרק י"ח, נתבקש דוד להרוג 100 פלישתים ולהביא את עורלותיהם, והוא אכן עשה זאת. אך כאשר ברח דוד משאול, נלקחה ממנו מיכל וניתנה לאיש אחר.

אך מכיוון שאיש בושתי הוא המלך, פונה דוד גם אליו בבקשה שיחזיר לו את אשתו מיכל, ואכן מיכל חוזרת אליו. חשוב בשלב זה, להפנות את התלמידים לדברי רש"י ורד"ק או להסביר בעל פה, שמיכל לא התקרבה לפלטיאל כלל, ולכן יכלה לחזור לבעלה דוד.

פס' י"ז-י"ט: כל תלמיד יקרא לבד ויענה על השאלה במחברתו:

כיצד משכנע אבנר את ישראל להמליך את דוד עליהם (2 טענות)?

1. תמיד רציתם שדוד ימלוך עליכם.
2. ה' אמר לדוד שהוא ימלוך על ישראל ויציל אותם מיד אויביהם.

כעת מתחילה הדרמה, וניתן גם להמחזיז קטע זה כהצגה.

נקרא את פס' כ"א- כ"ז תוך כדי הצגה והסבר ההתרחשויות:

אבנר מגיע לחברון בראש משלחת של עשרים איש מראשי השבטים לכרות ברית עם דוד; דוד מקבל את אבנר ואנשיו, ומשלח אותם "בשלום". יואב, שהיה בינתיים עם לוחמיו, שב לחברון - "ויגדו ליואב, לאמר בא אבנר בן-נר אל המלך וישלחהו וילך בשלום"; יואב טוען קשות כלפי דוד על כך שהרשה לאבנר לצאת ולבוא בשלום, וטוען כי כוונת אבנר הייתה לרגל את העיר: "מה עשיתה?" "למה זה שלחתו וילך הלך..?" "ידעת את אבנר בן-נר כי לפתתך בא! ולדעת את-מוצאך, ואת-מובאך! ולדעת את כל אשר אתה עשה!" ; יואב שולח שליחים אחרי אבנר, ומחזיר אותו לעיר. בשוב אבנר לעיר חברון, יואב הורג אותו בתחבולה-

"וַיִּטְהוּ יוֹאֵב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אֶתֹו בְּשָׁלִי (בחוסר תשומת לב של אבנר) וַיִּכְהוּ שָׁם, הַחֲמֵשׁ וַיָּמַת, בְּדָם עֲשָׂהָל אַחִיו".

ניתן להראות תמונת שער (מצורף בהרחבות), המראה כי שער הנו מקום רחב.

← המורה יכריז: "בית המשפט! הצבעה!" מי שחושב שיואב צודק במעשהו – שיצביע "בעד", ומי שחושב שהוא טועה במעשהו, שיצביע "נגד".

לאחר ההצבעה, ישאל המורה את התלמידים: כיצד, לדעתכם, ייתכן כי יואב הסכים לסיים את המלחמה כדי לא לשפוך דם נקי, ואילו כאן הוא פוגע באבנר?

המורה ישמע את תשובות התלמידים, ויכוונם לכך שבפרק הקודם, יואב הפסיק את המלחמה, משום שלא רצה להוביל את כלל העם להמשך הרג ומוות, אולם באופן אישי- יש לו רגשי נקמה אל מול אבנר, על מות אחיו עשהאל, ולכן הוא עשה את מעשהו החמור.

המורה ישאל את התלמידים, מה לדעתם תהיה תגובת דוד.

פס' כ"ח-ל"ט: תגובות דוד למותו של אבנר

משימת כיתה: קראו את פס' כ"ח-ל"ט, וכתבו את תגובות דוד למותו של אבנר.

בכיתה ברמה גבוהה, ניתן לתלמידים להשלים זאת לבד.

אך ניתן גם לכתוב זאת כקלז להשלמה על הלוח, תוך השמטת מילים חשובות, שעל התלמידים להשלימן על פי הפסוקים.

אפשר גם לזהות את התגובות בעזרת התמונות המובאות בפרק ההרחבות.

1. "נקי אנוכי וממלכתי"- דוד מכריז כי אינו קשור למותו של אבנר וכי אין לו חלק בכך.
2. דוד מקלל את יואב ומשפחתו, כי תמיד יהיו בביתם זב, מצורע, מחזיק בפלך (רש"י, מצודת ציון: נשען על מקל מרוב חולי), נופל בחרב- במלחמה, וחסר לחם- עני.
3. דוד אומר לכל העם להתאבל- לקרוע את בגדיהם, לשים עליהם שק ולספוד לאבנר.
4. דוד אומר קינה- שיר אבל - על מותו של אבנר.
5. דוד אינו אוכל כלום במשך כל אותו היום.

לאחר מעבר על תשובות התלמידים והסבר המילים הקשות היכן שצריך, ניתן להרחיב מעט על הקינה שאומר דוד ועל דבריו: "יֵדָךְ לֹא אֶסְרוֹת, וְרַגְלֶיךָ לֹא לִנְחָשִׁים הַגְּשׁוּ" - דוד מצטער מאוד על דרך נפילתו הבזויה של אבנר. כבודו של שר צבא הוא ליפול במלחמה, או כלוחם שנפל בשבי (אשר ידיו אסורות, ורגליו כבולות בשלשלאות), ולא בחיסול כלאחר יד.

להמחשה, אפשר להביא שלשלאות או תמונה של שלשלאות.

"ואנכי..רַךְ.. והאנשים האלה, בני צרויה, קשים ממני!" דבריו של דוד לאחר ההספד על אבנר, מהווים נקודת שיא בהתייחסותו לבני צרויה. שוב ושוב מתגלה הגישה המיוחדת של מלכות דוד, הנבדלת מגישתם: דוד כיבד את שאול כמלך לאורך כל הדרך, וסירב בכל תוקף לפגוע בו או לדחוק את מלכותו כמלוא הנימה. גישה זו ממשיכה בכך שהוא מקבל באהבה ובשלום את אבנר, אויבו ומתנגדו משכבר הימים, וכורת ברית שלום לכל שבטי ישראל. אפשר לשאול את התלמידים: במה בני צרויה קשים מדוד, ומדוע הוא מכנה עצמו "רַךְ"? התלמידים יצטרכו לתת תשובות לפי מה שהם למדו ושהם זוכרים מהפרקים הקודמים.

משימה לסיום הפרק: משימת כתיבה על פי בחירה.

אפשרות א': על התלמידים לכתוב מכתב של יואב, או אבישי, הנכתב לעת ערב לאחר יום המספד, והמסביר את גישתם לדוד המלך, שהיה דודם (צרויה הייתה אחות דוד), ומדוע הם הרגו את אבנר.

אפשרות ב': אתם כתבי עיתון. עליכם לסקר את ההלוויה של אבנר, ולהסביר תוך כדי הכתבה מה קרה ומדוע אנו עדים לאבל ולמספד בקנה מידה שלא נראו במשך שנים רבות.

הצעות להמחשה:

בית המשפט- התלמידים מביעים את דעתם האישית על ההחלטות שנתקבלו מתוך רגש הקנאה, בסיפור הפתיחה, בהחלטתו של אבנר לעבור לדוד וברצח של אבנר בידי יואב. שלשלאות או תמונת שלשלאות - להמחשת דברי דוד על מותו של אבנר.

הצגה- מות אבנר.

תמונת שער- להמחשת מקום מותו של אבנר.

כתיבה יצירתית- סיקור ההלוויה של אבנר או כתיבת מכתב מאת בני צרויה לדוד.

מסרים והפנמה:

א. הבנת מושג הנקמה וראייה עד כמה נקמה עלולה להוביל לדברים לא טובים ולהשלכות קשות. עלינו להכיר ברגש הזה ולדעת לעצור אותו, כדי שלא נגיע למעשים מרחיקי לכת.

ב. הכרת מידותיו של דוד, המתגלות בנכונותו לקבל את אבנר בידיים פתוחות, ולאחר מכן בתגובותיו הקשות בשומעו על מותו של אבנר.

סיכום:

ראינו בפרק זה, כי בעקבות כך שאיש בושת האשים את אבנר במעשים קשים, החליט אבנר לעבור למלכותו של דוד. אבנר נפגש עם דוד שקיבלו בידיים פתוחות, אך יואב ששמע זאת ובלבו הייתה נקמה משום שאבנר הרג את אחיו- עשהאל, החליט במרמה לפגוע באבנר ולהורגו. כאשר דוד שמע זאת, הוא הגיב באופן חמור על כך, באבל עמוק ובמספד, ואף קילל את בית יואב.

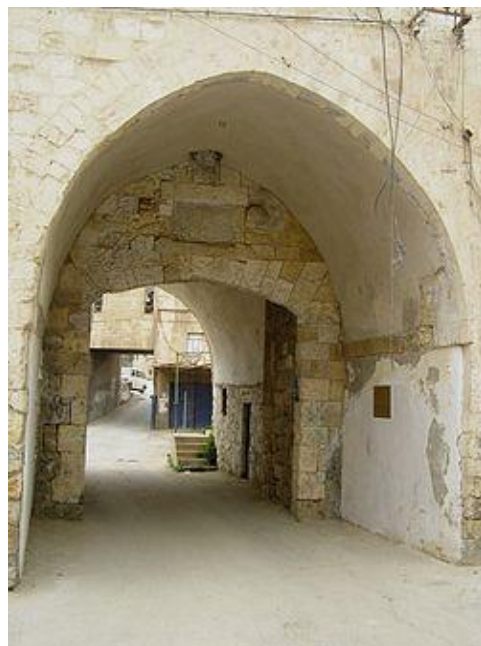

הרחבות:

א. בפרקנו אנו עדים לכך שדוד הרבה בנשים- **ריבוי נשים** היה תופעה נפוצה מאוד בימי קדם, ומלכים נהגו לקשור קשרי חיתון ענפים ולשאת נשים רבות ופילגשים. התורה אסרה על מלך ישראל לשאת נשים ללא גבול, ובמשנה מבואר שמלך ישראל איננו רשאי לשאת יותר משמונה עשר נשים (סנהדרין פרק ב' משנה ד').

ב. ניתן להראות לתלמידים תמונת שער, כדי להמחיש להם כי שער אינו כמו דלת של היום- מקום צר - אלא הוא רחב, ואף יכולות להיות בו פינות, כדוגמת שער יפו.

דוגמה: תמונת שער בחברון כיום (שכונת אברהם אבינו):

ג. תמונות להמחשת תגובותיו של דוד המלך למות אבנר:

נקי
פאוס

אֲבָלִים

